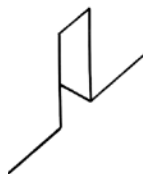

ธรรมะ

สำหรับผู้ แรกศึกษา

ธรรมะสำหรับผู้แสวงศึกษา

พุทธทาสภิกขุ

การบรรยาย อบรมนักรักศึกษาวิศวกรรมศาสตร์ ปี ๒๕๑๘

วันที่แสดง ๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๘

รหัส ๔๑๒๕๑๘๑๐๒๓๐๑๐

ผู้ถอดเสียง วรวรรณ ยงเกียรติไพบุลย์

ผู้ตรวจทาน ลลิตา อธิธิอมรเลิศ

ISBN 978-616-757477-6

พิมพ์ครั้งแรก เมษายน ๒๕๖๒ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

ประสงค์รับหนังสือเพื่อใช้ในงานพิธีหรือเผยแพร่ในวาระต่างๆ ติดต่อที่

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิคมรถไฟสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ : ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

โทรสาร : ๐ ๒๙๓๖ ๒๖๘๕

อีเมล : bookclub@bia.or.th

Facebook : [bookclub.bia](https://www.facebook.com/bookclub.bia)

www.bia.or.th

ธรรมทาน กับ มรดกในหนังสือ

ที่ใครจะรู้ว่า ตอนที่หนังสือ ออกมา จะเห็นว่ามีอยู่สองฉบับ คือ กระดาษที่เขียนพิมพ์ กับความรู้นี้หรือคุณธรรมที่ดี ที่ซ่อนอยู่ในหนังสือเล่มนั้น. มรดกในหนังสือ ย่อมหมายถึง มรดกของความรู้นี้ ด้วยขนาดตามตัวอักษร พร้อมกับมรดกของกระดาษ และ ~~เรื่อง~~ ^{งาน} ~~การ~~ ในมรดกในหนังสือหนึ่ง อยู่ที่ไหน ก็ไร.

ส่วนมรดกธรรมทาน ย่อมไม่เป็นอย่างนั้น ความรู้ นั้นให้เปล่า ที่เลี้ยว, ส่วน ^{และคือทรัพย์สิน} กระดาษหรือกระดาษนี้ ให้รู้ ความรู้นั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่นเดียวกับกระดาษที่ ให้ ให้ไป แยกไปถวายพระที่วัด. ขอคืน เพราะคน ต้อง ไล่ไปถวาย อีกหลายครั้ง! จนกว่าจะถึงมือที่วัด.

งานธรรมทาน มักถูกแทนที่เป็นการคืนหนังสือไป. ขอ จบพิจารณาแล้ว ด้วยดี ทั้งสองข้าง, จะได้เห็นใจ กันดี! และร่วมมือกันได้ดี.

สารบัญ

ธรรมะคือทุกสิ่ง	๗
ธรรมะคือหน้าที่	๑๑
ชีวิตที่สมดุลต้องเทียมด้วยสัตว์ ๒ ตัว	๑๘
ถาม - ตอบ	
๑. ผู้ที่ไม่ประกอบอาชีพเป็นคนขี้เกียจมากไหม	๒๓
๒. พระภิกษุที่ถูกต้องเป็นอย่างไร	๒๖
๓. ภิกษุที่ถูกต้องทำประโยชน์ให้แก่ผู้สนใจอย่างไร	๒๗
๔. ความดีกับความยุติธรรมมีส่วนดีอย่างไรบ้าง	๒๙
๕. เรื่องพระศรีอาริย์	๓๒
๖. ตายแล้วไปไหน ชาตินี้หน้ามีจริงหรือเปล่า	๓๖

๗. สวรรค์ - นรก มีจริงไหม	๔๑
๘. การล่องหนหายตัวได้	๔๘
๙. จิตประภัสสรกับจิตพระอรหันต์แตกต่างกันอย่างไร	๕๒
๑๐. นิกายเซนกับจิตประภัสสรตายตัว	๕๔
๑๑. อนาคตังสญาณ	๕๕
๑๒. ประโยชน์ของอนาคตังสญาณ	๕๗
๑๓. การอนุโมทนาส่วนบุญของผู้อื่น	๕๙
๑๔. สิ่งแทรกแซงขณะภาวนา	๖๑
๑๕. การเห็นภาพในขณะภาวนา	๖๓

เออละ, วันแรกนี่ก็จะพูดในหัวข้อว่า “**ธรรมะสำหรับผู้แรกศึกษา**” ก็แล้วกัน ในฐานะที่เป็นวันแรก พูดธรรมะสำหรับผู้แรกศึกษา สมมติว่าไม่เคยรู้เรื่องธรรมะมาก่อนเลย เราก็จะพูดกันถึงสิ่งที่ควรทราบในขั้นแรก

ธรรมะคือทุกสิ่ง

มันเนื่องจากโดยมากคนเขาไม่ทราบ ว่า ‘ธรรมะนี่มันคือทุกสิ่ง’ หรือว่าที่มันเป็นอยู่แล้วโดยไม่รู้สึกรู้สิดังนั้น คือไม่ทราบว่าไอ้ที่มันเป็นอยู่แล้ว ทำอยู่แล้ว พุดอยู่แล้ว คิดอยู่แล้ว อยู่มาตั้งแต่แรกกำเนิดนั้นมันก็คือ ธรรมะอยู่แล้วเหมือนกัน

นี่เข้าใจว่าคงยังไม่เคยทราบอย่างนั้น ฉะนั้นจึงเรียกหาธรรมะกันอีก คล้ายกับว่าเป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งยังไม่เคยมี ที่แท้เป็นสิ่งที่มิได้อยู่ในทุกสิ่ง ในคน ในการกระทำของคน คำว่า **ธรรมะ** นี่มันแปลว่า **ธรรมดา** ก็ได้ **ธรรมชาติ** ก็ได้ มันเป็นเรื่องของไอ้ธรรมชาติ แต่ที่นี้มันมีมาก มากอย่าง มากชั้น มากระดับ

ความหมายที่ ๑ ธรรมะคือธรรมชาติ

อย่างเนื้อตัวร่างกายของเรานี้ก็คือธรรมชาติ เขาก็เรียกว่า ‘รูปธรรม’ มันก็คือธรรมะชนิดรูปธรรมนี้ ความรู้สึกนึกคิดนึกจิตใจของเราเขาเรียกว่า ‘นามธรรม’ มันก็เป็นธรรมะอย่างนามธรรม ทั้งที่เป็นรูปธรรมเป็นนามธรรมมันก็คือธรรมะ มันก็คือธรรมชาติ เราก็ตั่งต้นที่จุดตั้งต้นว่าเนื้อตัว ร่างกาย จิตใจ ชีวิตของเราก็คือธรรมชาติ คือธรรมะในฐานะที่เป็นธรรมชาติ

ความหมายที่ ๒ ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ

ที่นี้ในธรรมะธรรมชาตินั้นมันก็มีอีกส่วนหนึ่งที่เป็นธรรมะที่เป็นกฎของธรรมชาติ ที่ทำให้มันเกิดมา ให้มันโตขึ้น ให้มันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ไ้กฎของธรรมชาตินั้นก็คือธรรมะอีกเหมือนกัน นั่นแหละมันเลยชักจะเฟื่องขึ้นมาแล้ว ตัวธรรมชาติก็เป็นธรรมะ ตัวกฎของธรรมชาติก็เป็นธรรมะ

ความหมายที่ ๓ ธรรมะคือหน้าที่ตามธรรมชาติ

ที่นี้กฎของธรรมชาตินั้นก็ทำให้เรามีหน้าที่ที่จะต้อง

ทำอย่างนั้นอย่างนี้ ฉะนั้นเราทำอะไรลงไป ปฏิบัติอะไรลงไป ใอันนั้นมันก็เป็นธรรมเหมือนกัน เป็นธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่ตามธรรมชาติที่เราจะต้องทำ เช่นว่าเราจะต้องกินอาหาร ต้องหาอาหารกิน ต้องอาบ ต้องถ่าย ต้องทุกอย่าง ให้ชีวิตมันอยู่ได้ นี่ก็เรียกว่า ‘หน้าที่’ ถ้ายังมีนอกไปจากนั้น อีกก็คือการทำให้มันฉลาดให้สามารถให้ทำอะไรได้อีกมาก ให้มันแก้ปัญหาต่างๆ ให้ได้มากขึ้นไปอีก จนกระทั่งเราต้องเล่าเรียน ต้องประพฤติกะทำทั้งอาชีพกับทั้งมิใช่อาชีพ ทั้งอะไรอีกหลายๆ อย่าง เช่นการสังคมถูกต้อง อะไรเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นหน้าที่ นี่ก็เรียกว่า ธรรมะเหมือนกัน ธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่

ความหมายที่ ๔ ธรรมะคือผลของการทำหน้าที่

เมื่อได้ผลอะไรขึ้นมาแก่จิตใจของเรา เป็นความสุขก็ดี เป็นความทุกข์ก็ดี หรือเป็นผลทางวัตถุ เช่น เงินทองก็ดี นี่ก็เรียกว่าผลที่ได้รับจากหน้าที่ อย่างนี้เขาก็เรียกว่าธรรมะอีกเหมือนกัน ธรรมะในฐานะที่เป็นผลที่ได้รับมา นี่มันซักจะเผื่อ ถ้าไม่เข้าใจก็จะเผื่อ ก็ธรรมะมันทุกอย่างแหละนี่พูด

อย่างภาษาบาลีมันเป็นอย่างนี้

ทบทวนให้มันสั้นๆ ได้ว่าไอ้ที่มันมีอยู่ตามธรรมชาติ
รูปธรรม นามธรรม ร่างกาย จิตใจนี่ก็เป็นธรรมชาติ เป็น
ธรรมะในฐานะธรรมชาติ แล้วมีกฎที่บังคับธรรมชาตินั้นอยู่
นั่นก็คือธรรมะ นี่เฉียบขาดมากเหมือนกับพระเจ้าบังคับให้
เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ นี่ธรรมะคือหน้าที่ที่สิ่งที่มีชีวิต
จะต้องดีนรนจะต้องกระทำ นี่สำคัญมาก ธรรมะที่สำคัญมาก
ก็คืออันนี้ที่จะต้องรู้ จะต้องปฏิบัติ จำเป็นสำหรับมนุษย์มาก
ก็คือธรรมะที่เป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ถ้าไม่รู้ก็ไม่ได้ เมื่อถ้าไม่รู้
ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ มันก็เดือดร้อนเหลือประมาณ เราต้องรู้
ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ทุกชั้นทุกตอนเป็นระดับสูงขึ้นไป สูง
ขึ้นไป ขอให้ตั้งข้อสังเกตธรรมะในความหมายที่ ๓ นี้ให้ดีๆ
ธรรมะคือหน้าที่

ธรรมะคือหน้าที่

ภาษาตามธรรมดา พูดกันตามธรรมดาในภาษาชาวอินเดีย **ธรรมะก็แปลว่าหน้าที่** ธรรมะคือ *Duty* เพราะมันจำเป็นกว่าธรรมะในความหมายอื่น

ส่วนธรรมะที่เป็นผลของการทำหน้าที่นั้นจะไม่ต้องพูดถึงก็ได้ เพราะว่าถ้าเราทำหน้าที่แล้วผลมันก็มีขึ้นมาเอง **ทำหน้าที่ผิดผลมันก็ผิด ทำหน้าที่ถูกผลมันก็ถูก** ทำด้วยความเข้าใจผิด ก็ทำผิดมันก็ได้รับผลที่เป็นความผิด มันแก้ตัวไม่ได้ นี่เราต้องรู้ให้ถูกต้องว่าอะไรมันเป็นอย่างไร ทำอย่างไรอะไรมันจะเกิดขึ้น ต้องรู้ถูกต้อง ฉะนั้นมันจึงมาอยู่ที่ตรงนี้ ธรรมะในความหมายที่ ๓ คือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต จะต้องรู้แล้วปฏิบัติ

หน้าที่บางอย่างมันรู้ได้โดยธรรมชาติอย่างนี้ตาม
สัญชาตญาณ เช่น สัตว์มันก็รู้จักหากิน รู้จักต่อสู้ รู้จักสืบพันธุ์
รู้จักอะไรอย่างนี้ตามธรรมชาติ ที่มันสูงไปกว่าตามธรรมชาติ
นี่เราต้องรู้จัก แล้วทำให้มันดี แม้ที่ต้องทำไปตามธรรมชาติ
ตามสัญชาตญาณนั้นมันก็ยังต้องแก้ไขปรับปรุงให้ทำให้ดี
ยิ่งขึ้นไปอีก เพียงแต่ให้รอดชีวิตอยู่ได้นั้นยังไม่พอ ทำเพียง
ให้รอดชีวิตอยู่ได้นี้ก็เรียกว่าไม่น้อยนะ เป็นธรรมชาติในขั้นหนึ่ง
แหละเพื่อให้มันรอดชีวิตอยู่ได้

ที่นี้ยังเหลือไปจากนั้นก็ให้มันได้สิ่งที่ดีที่สุดที่ควรจะได้
นี้สำคัญ เรื่องให้มีชีวิตอยู่ได้คือมีกินมีใช้นี่ไม่ใช่สำคัญอะไร
นัก เพราะว่าถึงอย่างไรเสียก็คงจะรู้แน่ คงจะได้แน่ จนถึง
ว่าเขาพูดไว้น่าฟังว่า แม้แต่นกกระเจีบนกกระจอกมันก็ยัง
ไม่อดตาย มันรู้จักหากิน แต่เมื่อไม่ตาย รอดตายอยู่ได้แล้ว
จะทำอะไรอีกล่ะ นี่มันมีปัญหาตรงนี้

เดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยจะสนใจในความหมายอันหลัง ที่
ว่าเมื่อรอดชีวิตแล้วจะทำอะไรต่อไปอีก เราไม่ค่อยสนใจ
เราสนใจแต่เพียงจะให้มันมีชีวิตอยู่อย่างเอร็ดอร่อยอย่าง
สนุกสนาน จนคล้ายกับว่ามีชีวิตอยู่ก็เพื่อเอร็ดอร่อยเพื่อ

สนุกสนาน มันก็ถูกในระดับเด็กๆ แต่พอโตขึ้นมาแล้วมันก็
ใช้ไม่ได้ ก็ต้องรู้ให้แน่ลงไปว่ามีชีวิตอยู่เพื่ออะไรกันแน่

ถ้าพูดว่าเพื่อนิพพานมันก็ไกลลิบ ยังฟังไม่ถูก เดี่ยวนี้
ยังฟังไม่ถูก เว้นไว้แต่จะศึกษาเรื่องนิพพานให้เข้าใจเสีย ว่า
นิพพานนี่คือไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์ร้อน มีแต่ความสงบ
เย็น อยู่ที่นี่ เดี่ยวนี้ ไม่ต้องตายแล้วจึงจะได้ ที่นี้จะมีทางที่
จะได้นิพพาน คือ ชีวิตที่มันเยือกเย็น ไม่มีความร้อนในความ
หมายใดๆ คือร่างกายก็ไม่ร้อน จิตใจก็ไม่ร้อน ความรู้ ความ
คิด ความเห็นมันก็ไม่ผิด ต้องการชีวิตแบบนั้น

จึงเห็นได้ว่าเพียงแต่รู้จักประกอบอาชีพนี้มันยังไม่พอ
ฉะนั้นบางทีเพราะประกอบอาชีพนั่นเองทำให้ร้อนให้เป็นที่
ทุกข์ไปเสียอีก มันก็คือขาดธรรมะในส่วนนั้น ไม่รู้จักประกอบ
อาชีพนี้มันก็โง่มากระ คือมันขาดธรรมะอย่างเร็วที่สุดเลย
รู้จักประกอบอาชีพแล้ว แต่ไม่รู้จักป้องกันอย่าให้ความทุกข์
เกิดขึ้นมาเพราะประกอบอาชีพนั้น นี่ก็สูงขึ้นไป เป็นความรู้
ที่สูงขึ้นไป

ฉะนั้นขอให้สนใจในข้อนี้เป็นพิเศษ ว่าเราเป็นนักเรียน
เป็นนักศึกษา วิชาที่ศึกษาอย่างนี้นี่ก็เป็นเพียงอาชีพเท่านั้น

อาชีพวิศวะ หรืออาชีพอะไรก็ตามมันเป็นอาชีพ ต้องศึกษาให้สามารถทำได้ตามอาชีพนั้น แต่ในโรงเรียนหรือในวิทยาลัยก็ไม่ได้สอนเรื่องที่จะป้องกันความทุกข์ร้อนได้อย่างไร ในเมื่อประกอบอาชีพ เราจะสรรวเสเฮฮาไปในขณะประกอบอาชีพนั้นมันก็ได้ แต่มันยังมีอันอื่นที่มันป้องกันไม่ได้ ความคิดที่มันเดินไปผิด มันก็ทะเลาะทะเลาะ มันกระวนกระวาย มันกระหายเกินกว่าความจำเป็น หรือบังคับความกระหายนี้ไว้ไม่ได้ มันก็ไปทำทุจริต ทำคอร์รัปชัน ทำอะไรต่างๆ ซึ่งอาชีพก็ช่วยไม่ได้ ทั้งที่มีอาชีพอยู่ก็ยิ่งพลัดตกลงไปสู่ความเดือดร้อน กระทั่งสู่ความพินาศในชาตินั้นเลย

ธรรมชาติส่วนนี้มันจำเป็น ธรรมชาติในส่วนที่ทำให้เราประกอบอาชีพได้นั้นมันก็ส่วนหนึ่ง เราก็เรียนอยู่ แต่มันยังต้องการอีกส่วนหนึ่งที่จำเป็นมาก ทำอย่างไรเราจึงจะควบคุมตัวเราให้เรียบร้อยไปตลอดเวลา เรียนเสร็จแล้วประกอบอาชีพ แล้วจะควบคุมตัวเองอย่างไรให้มันปลอดภัยเรื่อยไป มีแต่ความสุขความเจริญโดยส่วนเดียว นี่คือธรรมชาติที่จำเป็น ธรรมชาติในความหมายที่จำเป็น ในแง่ที่จำเป็นที่ทุกคนจะต้องทราบ

ขอให้สังเกตดูสักหน่อย คนบางคนประสบความสำเร็จ
ในการทำงาน ในอาชีพ แต่หาความสุขไม่ได้ก็มี กลับมีความ
ทุกข์ กลับฆ่าตัวตายก็ยังมี เสียชื่อเสียงเสียง เป็นคนเลวไปก็
มี ถ้าเป็นสมัยก่อนแล้วก็จะลำบากมาก เพราะว่าเขายึดถือ
ธรรมะเป็นหลักกันมาก แต่ว่าเดี๋ยวนี้ชักจะโลเล มักจะเอา
เงินเข้าว่ากัน ถ้ามีเงินแล้วก็ดี แต่ขอให้สังเกตดูเถอะว่ามัน
ไปไม่รอดหรอก จะเอาความร่ำรวยมาข่มขี่ไ้ความทุกข์นี้
มันก็เป็นไปไม่ได้ แม้แต่อ่านาจาสนามันก็ป้องกันความทุกข์
ไม่ได้ จึงลงใจมีความเชื่อลงไปเลยว่ามันยังมีความจำเป็นที่
จะต้องมีธรรมะอีกส่วนหนึ่งที่จะคอยประคับประคองคนไว้
อย่าให้พลัดตกลงไปสู่ความเดือดร้อน

เพราะฉะนั้นคำว่าธรรมะ ในความหมายที่ใช้กันอยู่
ทั่วๆ ไปตามธรรมดาสามัญนั้น ก็ให้ความหมายแก่คำว่า
ธรรมะนี้ว่า สิ่งที่จะทรงผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกลงไปในที่ต่ำที่ชั่ว
คือความทุกข์ ควรจะจำไว้อย่างแน่นแฟ้นตลอดกาลว่า สิ่ง
ที่จะทรงบุคคลผู้ปฏิบัติไว้ไม่ให้พลัดตกลงไปสู่ที่ต่ำ คือความ
ชั่วหรือความทุกข์ ถ้าขาดธรรมะแล้วมันก็คือไม่มีอะไรที่จะ
เป็นเครื่องประกันว่าจะไม่ให้ตกลงไปสู่ความชั่วหรือความ

ทุกข์ แม้จะมีความรู้ความสามารถอย่างอื่นดี ในทางอาชีพ
ดี อย่าเข้าใจว่าความฉลาดนั้นจะช่วยได้หมด

ความฉลาดตามธรรมดาสามัญที่เราเล่าเรียนกันมานี้ไม่
ช่วยแก้ปัญหาทั้งหมดได้ เรียนมาเท่าไรมันก็ช่วยได้เท่านั้น
คือไม่ได้เรียนธรรมะ มันก็ไม่ฉลาดในทางของธรรมะ มันก็
ขาดความฉลาดในการที่จะช่วยให้รอดอยู่ได้

นี่ก็เพื่อจะให้เห็นว่าเราจะเรียนแต่วิชาชีพอย่างเดียว
นั้นไม่พอแน่สำหรับมนุษย์ จึงต้องเรียนธรรมะไว้ส่วนหนึ่ง
สำหรับไม่ให้พลัดตกลงไปสู่ความชั่วหรือความทุกข์ แต่ที่ดี
กว่านั้นไปอีก ละเอียดกว่านั้นไปอีก ก็คือมันจะป้องกันไม่ให้
ความทุกข์เกิดขึ้นไม่ว่าในกรณีใดๆ อย่างเมื่อเรามีความรู้ใน
ทางอาชีพ แต่ถ้าไม่มีธรรมะมันก็จะทำได้แต่อาชีพ ที่นี้มันก็
จะเกิดไอ้กิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลงอะไรขึ้นมา
ทำให้เดือดร้อน เราก็ป้องกันไม่ได้ เราต่อสู้มันไม่ได้ คือถ้าเรา
บังคับกิเลสไว้ไม่ได้ กิเลสมันก็พาให้เราไปทำความชั่ว แล้วมัน
ก็เป็นเรื่องตกต่ำไปทางความชั่ว ยากที่จะถอนขึ้นมาได้

ฉะนั้นขอให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องมีธรรมะเคียงคู่
กันอยู่กับความรู้ในทาง... ซึ่งจะเรียกว่าทางโลกก็ได้ คืออาชีพ

นั่นเอง ความรู้ทางโลกก็คืออาชีพ ความรู้ทางธรรมะก็คือ
สิ่งที่จะป้องกันไม่ให้จิตใจมันทำผิด หรือใช้ความรู้ในทาง
โลกอย่างผิดๆ

ชีวิตที่สมดุล

ต้องเทียมด้วยสัตว์ ๒ ตัว

เรื่องนี้ก็เลยมีอุปมาเปรียบให้จำง่ายคือว่า ชีวิตนี้เป็นเหมือนยานพาหนะ แล้วก็ต้องเทียมด้วยสัตว์ ๒ ตัว เป็นวัว ๒ ตัว ม้า ๒ ตัวอะไรก็ตามให้มันสมบูรณ์ **ตัวหนึ่งเป็น** **เรื่องของร่างกาย** **ตัวหนึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ** สองตัวแล้ว ก็ถูกต้องและพอดี

ข้อนี้ก็ยอมแสดงให้เห็นได้ทันทีแล้วว่าไอ้เรื่องธรรมะนั้นมันไม่ใช่เรื่องวัตถุล้วนๆ แล้วก็ไม่ใช่เรื่องจิตใจล้วนๆ เพราะฉะนั้น**ธรรมะที่ถูกต้อง**จึง**ไม่เป็นวัตถุนิยม**หรือ**ไม่เป็นจิตนิยม**อย่างใดอย่างหนึ่งโดยส่วนเดียว มัน**เป็นความถูกต้อง**ของ**ทั้งสองส่วน** แล้วก็สัมพันธ์กันอย่างถูกต้องด้วย **อย่าง****ที่เรียกว่าสมดุล** ฉะนั้น**ความสมดุล**ของ**ความถูกต้อง**ระหว่าง**วัตถุกับจิต**นี่คือ**ธรรมะ** ก็จึงแยกเหมือนกับว่ามีสัตว์ ๒ ตัวลาก

ยานพาหนะนั้นไป ตัวหนึ่งมีสติปัญญา ตัวหนึ่งมีเรี่ยวมีแรง
ร่างกายนี้เหมือนกับเรี่ยวแรง จิตใจมีสติปัญญา ก็ควบคุมกัน
ไปได้ดี

ฉะนั้น การที่ทุกคนมีความสนใจในธรรมะขึ้นมา คาค
ว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้อง ที่น่าอนุโมทนา แล้วก็ขออนุโมทนา
เพราะนี่เป็นจุดตั้งต้นที่ดีแล้ว ที่ถูกต้องแน่ ขอให้ทำให้มัน
มากยิ่งขึ้นๆ ตั้งต้นมาดีแล้วก็ก่อหรือสานให้มันต่อไปให้ถึงที่
สุด ให้ชีวิตนี้เปรียบเหมือนกับเทียมด้วยวัว ๒ ตัว ตัวหนึ่ง
เรื่องจิต ตัวหนึ่งเรื่องวัตถุ เพราะฉะนั้นธรรมะนี้จะช่วย
ไม่ให้พลัดตกไปในทางต่ำ

ทางกายก็ไม่ให้เกิดความขาดแคลนทางกาย เช่น ไม่มี
เงินใช้หรือโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเป็นเรื่องปัญหาทางฝ่ายกาย เรา
ก็มีธรรมะในฝ่ายกาย ทีนี้เรื่องจิตที่จะคิดให้ถูกต้อง มีความ
เห็นให้ถูกต้อง ให้ทุกสิ่งเดินไปถูกทาง นี้ก็มีธรรมะในส่วนจิต
ก็ไม่ตกต่ำในส่วนจิต แล้วไม่ตกต่ำในส่วนกาย เรียกว่าธรรมะ
ทรงบุคคลผู้ปฏิบัติธรรมะไว้ได้ไม่ให้ตกต่ำอย่างนี้ นี่เป็นความ
หมายรวมทั้งหมด จำไว้สำหรับเป็นหัวข้อรวม หัวข้อใหญ่
สำหรับจะแยกออกไปให้เป็นเรื่องละเอียด เป็นเรื่องๆ เรื่องๆ

ไป หมายความว่า จะทรงกัน ในข้อไหน ทรงกัน ในส่วนไหน ทรงกันอย่างไร นั่นเป็นรายละเอียด หัวข้อใหญ่ ธรรมะจะ ช่วยทรงผู้ปฏิบัติไว้ไม่ให้ตกไปในทางต่ำคือความทุกข์ ทั้งฝ่าย กายก็ดี ทั้งฝ่ายจิตก็ดี

นี่โดยมากในโลกนี้ โดยเฉพาะเวลานี้ นะ โดยเฉพาะ ปัจจุบันนี้ เขาสนใจแล้ว ก็รู้เรื่องกัน แต่เรื่องฝ่ายกาย ฝ่าย วัตถุ ฉะนั้น ปัญหา มัน จึง เกิด คือ หลงไหล ใน ใจ เรื่อง ทาง วัตถุ ไม่สนใจ ใน ทาง ธรรมะ เขา เห็น แก่ ตัว เพื่อ จะ ให้ ได้ ประโยชน์ ทาง วัตถุ มา ก็ ทำให้ ไม่ มอง ผู้ อื่น ไม่ รัก ผู้ อื่น ไม่ เอื้อ เพื่อ เพื่อ แผล แก่ ผู้ อื่น นี่ เป็น ปัญหา ใน โลก เวลา นี้

มัน มี คน พวก หนึ่ง ซึ่ง ไม่ เห็น แก่ ผู้ อื่น เห็น แก่ ตัว เอา เปรียบ ผู้ อื่น มี แผน การ ที่ จะ สูด ดูด เอา ประโยชน์ ของ ผู้ อื่น มา เป็น ของ ตัว ทำ เเดียว นั่น เพราะ ว่า มัน ขาด ธรรมะ ใน ส่วน จิต ใจ มัน เห็น แต่ ร่าง กาย เห็น แต่ ความ สุข ส่วน ร่าง กาย ถ้า มี ธรรมะ ใน ส่วน จิต ใจ มัน จะ มี ความ คิด ที่ ถูก ต้อง มัน จะ รู้ ว่า ทำ อย่าง นั้น ไม่ได้ ไม่ ถูก ไม่ ควร แล้ว ก็ เป็น ไป ไม่ได้ ด้วย การ ที่ เรา จะ เอา เปรียบ ผู้ อื่น ชนะ ผู้ อื่น ใน ทาง อย่าง นี้ มัน เป็น ไป ไม่ได้ แล้ว มัน ก็ ไม่มี ใคร ยอม การ ที่ จะ เอา เปรียบ ผู้ อื่น ใน โลก นี้ มัน เป็น การ

ผิดธรรมดาแล้ว คือผิดกฎธรรมชาติแล้ว มันก็จะไม่มีใครยอม

ฉะนั้นความเห็นแก่ผู้อื่นมันเป็นรากฐานของการมีความสงบสุขในโลกนี้ เป็นธรรมะที่ขยายวงกว้างออกไปถึงส่วนสังคม เมื่อเราเอาตัวรอดแล้ว เราก็ยังเห็นแก่ผู้อื่น คิดช่วยผู้อื่นให้เอาตัวรอดได้ด้วย เป็นธรรมะส่วนสังคม คู่กันกับธรรมะส่วนบุคคล

ในส่วนบุคคลนี้มีความถูกต้องทั้งทางกายทางจิต คนที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้แล้วก็นึกถึงผู้อื่น จะช่วยผู้อื่นให้เป็นอย่างนั้นบ้าง ก็เป็นธรรมะที่สมบูรณ์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น เรียกว่าในขั้นที่สมบูรณ์ต้องเป็นอย่างนั้น ฉะนั้นเราก็ต้องรับรู้ไว้ ถ้าไม่อย่างนั้นมันไปไม่รอดหรอก ที่เราจะไปคนเดียวหรืออยู่คนเดียวในโลกนี้มันเป็นไปได้ เราจะชนะคนอื่นเพื่อตัวเรานี้มันเป็นไปได้ ไปคิดดูเถอะจะพบ ‘มันเป็นไปไม่ได้’ ‘มันต้องไปด้วยกัน’ แล้วก็ ‘พออยู่กันไปได้ด้วยกันทุกคน’ มันจึงจะมีความปกติอยู่ได้ ถ้าคนนี้มันสบายและคนหนึ่งมันเป็นทุกข์ทรมานอยู่มันก็ทนอยู่ไม่ได้ มันก็ต้องมีการกระทบกระทั่งกัน

เพราะธรรมะนี้จะทรงผู้ปฏิบัติไม่ให้เกิดไปในทางต่ำ

หรือความทุกข์ ทั้งที่เป็นส่วนบุคคลและทั้งที่เป็นส่วนรวมคือ
ทั้งโลกด้วย ฉะนั้นจึงพูดว่าธรรมะนี้มันคุ้มครองโลก ช่วยโลก
ทั้งโลกไว้ได้ นี่ธรรมะเบื้องต้น ธรรมะในฐานะที่จะต้องรู้จักัน
ในเบื้องต้นว่ามันเป็นอย่างนี้ ทีนี้รายละเอียดมันก็มีอีกมาก

นักศึกษา : ท่านครับ อยากจะเรียนถามว่า
ผู้ที่ไม่ประกอบอาชีพนี้เป็นคนที่เลวมากไหมครับ
อย่างคนพิการหรือขอทานนี่ครับ

พุทธทาสภิกขุ :

อ้อ, ต้องใช้คำพูดให้ถูกต้อง เขาก็มีอาชีพอย่างคนพิการ
คำว่าอาชีพนี้คือการดิ้นรนขวนขวายเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่
ได้ ในรูปไหนก็ได้ ในรูปปกติแล้วก็เหมือนกับสัตว์ทั่วไป เขา
ก็ดิ้นรนประกอบอาชีพหรือหาอาหารตามธรรมชาติ

ทีนี้พอมานับมนุษย์ก็มีอาชีพที่ละเอียดประณีตสูงขึ้น
ไป ถ้าเป็นคนพิการทุพพลภาพก็มีอาชีพอีกอย่างหนึ่ง คือ
อาชีพดำรงตนให้ดีๆ แล้วก็มีคนเลี้ยง มีคนให้กิน

ยังมีอาชีพที่พิเศษที่เขาเรียกว่าอาชีพของปุชนิยบุคคล
ไม่ได้ทำงานเพื่อหาอาหารโดยตรง เช่น อาชีพของไอ้ครูบา
อาจารย์ หรืออาชีพของผู้ที่มีหน้าที่สั่งสอน เป็นนักบวช เป็น

ภิกษุ เป็นพระพุทธรเจ้า นี้ก็เรียกว่ามีอาชีพเหมือนกัน เป็นอาชีพอย่างปุชฌิณบุคคล คือผู้นั้นทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา แล้วผู้อื่นหรือคนทั้งโลกก็ช่วยเลี้ยงดูผู้นั้นไว้ เพื่อให้ทำประโยชน์อันสูงสุด ก็เลยเป็นอาชีพของปุชฌิณบุคคลคือว่าเขาทำประโยชน์ให้แก่สังคมหรือโลกมากๆ มากเกินที่จะพรรณนา แล้วอาชีพนั้นที่ได้รับเอาไปนั้น เพียงแต่ว่าข้าวปลาอาหารพอมีชีวิตอยู่ได้มันเล็กน้อย เพราะฉะนั้นเขาจึงเรียกว่าอาชีพของปุชฌิณบุคคล

อาชีพตามธรรมดาเราก็กองทุนลงแรงไปเพื่อให้ได้ของกลับมา นี่เป็นอาชีพตามธรรมดา หรือว่าสัตว์ทั้งหลายมันก็ออกหากิน เลี้ยงชีวิตตามธรรมชาติ มันมันเป็นอาชีพอย่างง่ายอย่างต่ำที่สุด การแสวงหาอาหารนี่ก็เป็นธรรมะด้วยเหมือนกัน คือธรรมะในฐานะตามธรรมชาติที่ให้ชีวิตมันรอดอยู่ได้ ทีนี้จะให้มันสูงขึ้นก็ต้องหาเลี้ยงชีพให้ถูกต้อง การหาเลี้ยงชีพให้ถูกต้องก็เป็นการปฏิบัติธรรมะที่สูงขึ้นไป กระทั่งว่าเป็นอาชีพที่กว้างขวาง มีประโยชน์มาก จนเจือผู้อื่นได้ กว้างขวางเป็นอาชีพที่สูงขึ้นไปอีก แล้วไปสูงสุดอยู่ที่อาชีพที่เป็นผู้นำในทางวิญญูณ เช่น ครูบาอาจารย์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้นำในทางวิญญูณ ไม่ต้องทำ
นา ไม่ต้องอะไรเอง ก็ให้คนที่เขาได้รับประโยชน์เขาช่วย
เลี้ยงดู อย่างภิกษุสงฆ์นี้ ถ้าทำหน้าที่ของตนถูกต้องก็อยู่ใน
อาชีพนี้อือทำประโยชน์อย่างเป็นผู้นำในทางวิญญูณ แล้ว
ก็รับอาหารบิณฑบาตมา ที่เขาใส่บาตรให้อะไรให้มันก็เป็น
เรื่องเล็กน้อย มีค่าน้อยกว่าประโยชน์ที่คนเหล่านั้นจะทำให้
แก่ประชาชน แต่ถ้าเป็นภิกษุที่ไม่ถูกต้องมันก็อีกความหมาย
หนึ่งนะ ความหมายอย่างอื่น นี้ก็พูดกันในทางที่ถูกต้อง

การประกอบอาชีพให้ถูกต้องก็คือการปฏิบัติธรรมะ
ในความหมายหนึ่ง แล้วคนทุกคนจะมีอาชีพ สัตว์ที่มีชีวิต
ทั้งหลายจะต้องมีอาชีพ คือขวนขวายดิ้นรนเพื่อให้ชีวิต
ทรงอยู่ได้นี้ก็เรียกว่าอาชีพ มีความหมายกว้างกว่าภาษา
ไทยธรรมดา นี้คำอาชีพ

มีปัญหาอะไรอีกก็ถามได้ ตอนท้ายนี้ถามปัญหากันดี
กว่า เดี่ยวจะหลับกันเสียหมด

นักศึกษา : พระภิกษุที่ถูกต้องเป็นอย่างไรครับ

พุทธทาสภิกขุ :

ก็ผู้ที่ปฏิบัติตามระเบียบวินัยของภิกษุนี้แหละ คือภิกษุ
ที่ถูกต้อง

นักศึกษา : พระภิกษุที่ถูกต้อง
ทำประโยชน์ให้แก่ผู้สนใจอย่างไรครับ

พุทธทาสภิกขุ :

เมื่อภิกษุบวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง แล้วสอนคนอื่นจริงๆ อย่างนี้เป็นอย่างไรบ้าง สิ่งการสอนนั้นก็สอนธรรมะหรือสอนความรู้ในขั้นที่สูงกว่าธรรมดา คือเรื่องจิต เรื่องวิญญูญาณ เป็นหน้าที่ของภิกษุ หรือเจ้าหน้าที่ทางศาสนาจะสอนให้ แต่ถ้าหากว่าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ เรื่องปากเรื่องท้อง เรื่องวัตถุนี้ก็สอนได้เหมือนกันในบางกรณี คือภิกษุจะต้องรู้จักดับความทุกข์ของตัวให้สิ้นสุดไปก่อน มันก็เลยมีความรู้สมบูรณ์ในเรื่องนี้ นี้ไปสอนให้ผู้อื่นให้ดับความทุกข์ก็ได้ นั่นก็คือหน้าที่ของภิกษุที่สมบูรณ์ ทำประโยชน์ตนแล้วก็ทำประโยชน์ผู้อื่นด้วย ถึงแม้จะไม่ทำประโยชน์ผู้อื่น ทำเพียงประโยชน์ตนอยู่ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรจะมีอยู่ในโลก

ควรจะช่วยกันรักษาบำรุงไว้ให้มีอยู่ในโลก เพื่อเป็นตัวอย่าง
ที่ดี เป็นตัวอย่างของบุคคลที่ไม่มีความทุกข์

ฉะนั้น พวกสมณะทั้งหลาย คือพวกที่ทำความสงบสุข
ให้แก่ตนได้ ก็เรียกว่าสมณะทั้งหลาย ในพุทธศาสนาก็ได้ใน
ศาสนาอื่นก็ได้ ถ้าเขาดับทุกข์ของเขาได้โดยสมควร สัตว์ส่วน
ถูกต้องแล้วก็เรียกว่าเป็นสมณะ มีอยู่ในโลกนี้ก็มีประโยชน์
สำหรับเป็นตัวอย่างที่ดีว่าต้องอยู่กันอย่างนี้จึงจะมีความ
ผาสุก

สงสัยอีกอย่างไรก็ถามได้ไม่ต้องเกรงใจ คำถามต่อไป
อีก

นักศึกษา : ความดีกับความยุติธรรม
มีส่วนดีอย่างไรบ้างครับ

พุทธทาสภิกขุ :

ความดีกับความยุติธรรม ถ้าในแง่ของภาษาเป็นสิ่งที่เดียวกันหรือเปล่า? ความดี ความงาม ความถูกต้อง ความยุติธรรม โดยความหมายก็จะเป็นสิ่งเดียวกันได้ แต่ตัวหนังสือมันไม่เหมือนกัน แต่โดยความหมายแล้วมันก็เรียกว่าเนื่องถึงกัน เป็นอันเดียวกัน

ถ้ามีความดี คือ ไม่มีโทษ ไม่มี ความชั่ว ไม่มี ความทรามอะไรทั้งหมด แบบนี้แล้วมันก็เรียกว่า ‘งาม’ งามในภาษาของธรรมะ ไม่ใช่งามทางวัตถุระดับประดาตแตกต่าง

ภาษานี้มี ๒ ภาษา ภาษาชาวบ้านธรรมดาเป็นอย่างหนึ่ง ภาษาวัตถุ ส่วนภาษาธรรมะนั้นเรียกว่าภาษานามธรรม ภาษาสิกข์ทางจิตใจ

ถ้าว่ามีความดีมันก็มีความงาม เพราะความดีมันงาม มันก็เป็นความถูกต้องอยู่ในความดีและความงาม เป็นความ ยุติธรรม คือประกอบอยู่ด้วยธรรม เป็นไปตามธรรมอยู่ในตัว มันเอง ในทางธรรมะมันจึงเป็นของที่เนื่องอยู่ในอันเดียวกัน โดยความหมาย ตัวหนังสือมันต่างกัน แต่ถ้าอย่างโลกๆ นี่มัน อีกแนวหนึ่ง เอาไปนั้นกันไม่ได้

ที่เรียกความยุติธรรมอย่างโลกๆ นี่มันก็อย่างหนึ่ง ความยุติธรรมอย่างธรรมะนี่มันก็อีกอย่างหนึ่ง ยุติธรรม อย่างธรรมะมันไปตามกฎธรรมชาติ ธรรมชาติเป็นผู้ตัดสิน มันยุติธรรมแท้, ไ้ยุติธรรมอย่างโลกๆ อย่างกฎหมาย อย่างอะไรอย่างนี้มันยุติธรรมชนิดที่อิงอาศัยอยู่กับไ้เรื่อง อื่นๆ มันไม่แท้ มันแล้วแต่วัตถุกุศลหรือว่าอะไรต่างๆ หรือ ว่ากฎหมายบางประเทศมันก็เป็นอย่าง อีกบางประเทศก็ เป็นอีกอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้นการยุติธรรมตามกฎหมาย ของประเทศนั้นๆ มันก็ไม่แท้ นี่พูดได้ตรงๆ เลย แต่ก็ต้อง ยอมรับในส่วนนั้น ในส่วนที่มันเป็นเรื่องทางกฎหมายของ โลกๆ ยุติธรรมอย่างโลกๆ

ถ้ายุติธรรมตามแบบของธรรมชาติแล้วมันแท้ แน่นอน

ไม่มีอะไรจะยิ่งไปกว่า ฉะนั้นก็จะพอมองเห็นได้ว่าความดี ความงาม ความจริง ความยุติธรรมอะไรเหล่านี้ ถ้าเอาตาม กฎของธรรมชาติแล้วมันก็เป็นสิ่งเดียวกัน นั่นมันเป็นภาษา พูดไปตามภาษาชาวบ้านชาวโลกมันก็ยังแยกกันได้

ฉะนั้นเราจะพูดกันในภาษาไหนก็ต้องให้มันแน่เสีย ก่อน พูดภาษาธรรมชาติหรือว่าพูดภาษาชาวบ้าน มันก็จะไม่ ต้องเถียงกัน

เฮ้อ, มีปัญหาอะไรอีก

นักศึกษา : ผมเคยได้ยินได้ฟังชาวบ้านพูดถึงเกี่ยวกับ
เรื่องพระศรีอารีย์ เรื่องนี้ผมยังไม่เข้าใจ
อยากจะเรียนถามพระอาจารย์ครับ

พุทธทาสภิกขุ :

อยากจะทราบเรื่องพระศรีอารีย์ ก็ต้องพูดอย่าง ๒
ภาษาอีกแหละ

ถ้าภาษาชาวบ้าน ภาษาธรรมดาเขาก็มีเรื่องที่ชอบกัน
ว่า ในอนาคตกาลข้างหน้านานเป็นพันๆ ปี หลังจากที่มนุษย์
มันวินาศไปด้วยความชั่วแล้ว มันก็ฟื้นตัวขึ้นมาใหม่ ตั้งหน้า
ตั้งตาประพฤติแต่ความดี ความงาม ความถูกต้อง แล้วก็
เกิดศาสนาของพระศรีอารีย์ขึ้นมา อยู่กันเป็นผาสุกจนที่ไม่รู้
ว่าจะทุกอย่างอะไร นี่ว่าไปตามตัวหนังสือที่เขาเขียนไว้ เขา
เล่าไว้นะ ไม่มีการเบียดเบียนไม่มีอะไรหมด มีความสะดวก
สบาย ถึงกับพูดไว้ว่ามันมีต้นกัลปพฤกษ์อยู่ทั้ง ๔ มุมเมือง

ใครต้องการอะไรไปขอเอาได้ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ คนดีเหมือนกันหมด จนจำกันไม่ได้ว่าใครเป็นใคร แม้แต่น้ำในแม่น้ำนี้ก็ยิ่งให้ความสะดวก ไหลขึ้นข้างหนึ่ง ไหลลงข้างหนึ่ง อีกมากมาย อย่าพูดถึงโดยรายละเอียดเลย นี่เขาเรียกว่าพระศาสนาพระศรีอารีย์ ในความหมายของภาษาโลก ภาษาธรรมดา ถ้าอยากให้เกิดในศาสนานั้นก็ทำความดีตามที่เขาระบุไว้ คือความดีต่างๆ ไปนี้ทำให้มากพอแล้วก็ตาย แล้วก็ไปเกิดในยุคคนนั้นในศาสนานั้น

ที่นี้อีกความหมายหนึ่งเรียกว่าเป็นภาษาธรรมะ เราจะต้องประพฤติดีอีกเหมือนกันแหละ แต่ว่าเอากันเร็วๆ นี้ถ้าทุกคนประพฤติดี ไม่เบียดเบียนกัน มันก็อาจจะเกิดขึ้นมาในไม่กีวันนี้ ถ้าทำได้นะ ถ้ามนุษย์ทุกคนประพฤติดี ตั้งอยู่ในธรรมะแท้จริง โลกพระศรีอารีย์ก็เกิดปุบปับขึ้นมาได้ ฉะนั้นควรจะสนใจธรรมะ ประพฤติธรรมะ ชวนกันให้ประพฤติธรรมะพร้อมๆ กันทั้งโลก

ที่นี้ถ้ามันทำไม่ได้ ถ้ามันเป็นไปไม่ได้ เรายังมีทางที่จะทำของเราเอง ศึกษา ฝึกฝน อบรมจิตใจให้มันอยู่ในร่องในรอย ให้บังคับจิตใจได้ ไม่ไปตามอำนาจของกิเลส ไม่ไป

ตามอำนาจแวดล้อมใดๆ หมด เราทำความดี แล้วก็พอใจใน
ความดีของเราได้อยู่เสมอ เราก็สบายใจ อิ่มอกอิ่มใจ แม้จะมี
ความวิบัติอะไรมา จิตใจชนิดนี้มันทุกข์ไม่เป็น มีความเจ็บไข้
มา จิตใจชนิดนี้มันก็ทุกข์ไม่เป็น แม้ความตายมามันก็มีความ
ทุกข์ไม่เป็น ตายก็ตาย อยู่ก็ไม่เป็นทุกข์ จะตายก็ไม่เป็นทุกข์
อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นคนที่อยู่ในศาสนาของพระศรีอารีย์ได้
เหมือนกัน หรือมันเป็นความหมายเดียวกันกับธรรมะหรือ
พุทธศาสนา ถ้าปฏิบัติธรรมะได้จริง หมดกิเลส หมดอาสวะ
อะไรก็ไม่มี ความทุกข์ ทุกข์ไม่เป็น ไม่มี ความทุกข์อะไรอีกได้
อย่างที่เรียกว่าเป็นพระอรหันต์ ทุกข์ไม่เป็นอีกต่อไป

แต่ที่นี้คนก็ไม่ค่อยเข้าใจเพราะว่าเรื่องทางวัตถุไม่
สมบูรณ์ เขาจึงพูดไว้สำหรับศีลธรรมในอนาคต พูดอย่าง
เขาพูด อย่างที่เล่าให้ฟังที่แรก อย่างนั้นๆ สมบูรณ์เป็นสุข
สนุกสนาน ไม่มีความทุกข์ ความหมายเหมือนกัน คือผล
ของความดีที่ได้กระทำไว้เรียกว่าศาสนาของพระศรีอารีย์ ถ้า
เป็นกันได้ทั้งโลกก็ดี ถ้ามันเป็นกันไม่ได้ทั้งโลก เราเป็นของ
เราสิ อบรมจิตใจชนิดที่ให้ทุกข์ไม่เป็น ก็เป็นเรื่องของการ
ทำกรรมฐานภาวนาอย่างที่ว่าเมื่อตะกี้ให้มันถูกต้องเถอะ

ถ้าทำได้จริง สำเร็จแล้ว มันก็จะมีความทุกข์ไม่เป็น จิตใจ
ชนิดนั้นจะมีความทุกข์ไม่เป็น แต่ก็ไม่ใช่ง่ายอย่างที่เรียกว่า
พูดกันง่ายๆ หรือทำกันได้ง่ายๆ

เฮ้อ, ใครมีปัญหาอะไรอีก

นักศึกษา : คนเรานี้ตายแล้วจะไปไหน
แล้วชาติหน้ามีจริงหรือเปล่าครับ

พุทธทาสภิกขุ :

ชาติหน้ามีจริงหรือเปล่า ตายแล้วไปไหน มีคนชอบถามปัญหานี้ มันก็มีความสงสัยอยู่แต่เรื่องนี้ แล้วก็มองข้ามไปเสียว่าที่เรายังไม่ตายนี้เราควรจะทำอย่างไรบ้าง เราควรจะทำอย่างไรเมื่อยังไม่ตาย ซึ่งเรามองเห็นอยู่ เราทำได้ ไร้หลังจากตายแล้วนี้เราไม่มองเห็น เราจะควบคุมมันไปไม่ถึง ฉะนั้นเราจึงสอนให้เข้าใจว่าเมื่อยังไม่ตายนี้จะต้องทำอะไรก่อน ทำให้เสร็จหน้าที่หรือให้หมดปัญหาเมื่อยังไม่ตายนี้ก่อน ให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ก่อนจะตาย คือถ้าทำได้แบบนี้แล้วไม่ต้องกลัว เมื่อตายแล้วก็เป็นอันว่าต้องดีแน่ ถ้าหลังจากการตายแล้วไปเกิดอีกเป็นดีแน่ ถ้าไม่เกิดก็ไม่ขาดทุนอะไร ปัญหามันมีอยู่ที่ว่าตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด

ก่อน นี้เราจะต้องทำให้ปลอดภัยไว้ทั้งสองอย่าง ถ้าตายแล้ว
เกิดก็ปลอดภัย หรือว่าตายแล้วไม่เกิดก็ปลอดภัย คือทำให้
มันดีที่สุดในสิ่งที่เราจะทำได้ นี่ส่วนที่เราจะไปเกิดอีกนี่ ถ้า
ทำไว้ดีที่นี่ แล้วก็เกิดใหม่มันก็ดีอีก ทำไว้ไม่ดีที่นี่ เกิดใหม่มัน
ก็ไม่ดีอีก ไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่พอจะถือได้ว่าเป็น
อย่างนั้น

เมื่อมีผู้ไปทูลถามพระพุทธเจ้าเรื่องนี้ ตายแล้วเกิดหรือ
ไม่เกิด ท่านก็บอกว่าไม่จำเป็นจะต้องพูดถึง ที่มันอยู่เดี๋ยวนี้
ทำให้เสร็จเสียก่อน ทำให้ถูกต้อง ให้สมบูรณ์ให้เสร็จเสียก่อน
แล้วก็จะรู้ว่าตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด

นี่หมายความว่าถ้าเราศึกษา ประพฤติ ปฏิบัติที่นี้และ
เดี๋ยวนี้ตามหลักธรรมะให้ถูกต้องแล้ว มันแก้ปัญหของมัน
ได้เอง คือมันรู้จนถึงกับว่ามีได้มีเรา มีได้มีตัวเราอย่างที่เรา
สำคัญผิด มันมีแต่สิ่งที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย รูปธรรม
นามธรรมเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ไม่มีตัวเรา ก็เหลืออยู่
แต่สิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ตามเหตุตามปัจจัย ไม่มีตัว
เรา เราก็เลยไม่พูดว่าเราเกิดหรือเราตาย กลายเป็นไม่มีเรา
สำหรับเกิดหรือตาย มีแต่จิตใจที่หลุดพ้นจากความเกิดและ

ความตาย บรรลุนิพพานไปเสีย ไม่ต้องเกิดไม่ต้องตายอีกต่อไป นี่แบบของพระพุทธเจ้าท่านมีไว้แบบนี้

ทบทวนอีกทีก็ได้ ถ้าใครไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่าตายแล้วเกิดหรือไม่เกิดหรือจะไปไหน ท่านจะบอกว่าไม่ต้องคิด อย่าเพิ่งคิด อย่าเพิ่งคิด **เดี๋ยวนี้ที่นี้ทำอะไรดีกว่า** ทำให้เสร็จเสียก่อน ถ้าทำเสร็จจะรู้ว่าไม่มีเราสำหรับเกิดและตาย มีแต่กระแสแห่งธรรมชาติที่ปรุงแต่ง เปลี่ยนแปลง เป็นไป เป็นไป พอรู้แบบนี้แล้วก็ไม่มีความทุกข์ ไม่มีอะไรที่จะยึดเอาเป็นเรา เป็นของเรา มันก็ไม่มีกิเลส ไม่มีกิเลสก็ไม่มีความทุกข์ เรื่องมันก็จบที่นี้ ไม่มีสำหรับที่จะไปมีปัญหาคือไปว่าตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด เกิดอย่างไรนี้ไม่มีปัญหา

แต่เขายังมีไว้อีกแขนงหนึ่งสำหรับผู้ที่ไม่อาจจะเข้าใจอย่างที่ว่านี้ได้ ก็สอนให้ทำความดี ก็เพื่อเราจะเกิดอีกเราก็จะได้เกิดดี ถ้ามันไม่เกิดเราก็ไม่ขาดทุนอะไรอย่างนี้ นี่เป็นเรื่องทางศีลธรรมต่างๆ ไป กว้างขวาง ไม่ต้องรู้อะไรมากก็ได้ ให้ทำไปอย่างกับว่าเราจะต้องเกิดอีก แล้วเราจะต้องเกิดดี เราก็ทำความดี ทำความดีเพื่อจะได้เกิดอีกและเกิดดี นี้ก็ปลอดภัยเหมือนกัน แต่ไม่ใช่ถึงที่สุด ถ้าถึงที่สุดมันประพฤติปฏิบัติ

ศึกษาไปจนรู้ว่าไม่ใช่เรา ไม่มีเรา เป็นธรรมชาติ รูปธรรม
นามธรรมล้วนๆ อันนี้ก็หมดปัญหา ที่นี่และเดี๋ยวนี้เลย ไม่มี
ความทุกข์ นี่ก็เรียกว่าบรรลุนิพพาน ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิด
อีกต่อไป ถ้าไม่อาจจะบรรลุนิพพานก็ทำอย่างเวียนว่ายตาย
เกิดอีกต่อไป ก็ทำให้ดีเข้าไป ประพฤติธรรมะที่เรียกว่าดีให้
เต็มทีเข้าไป ฉะนั้น เรายึดมั่นในความดี กระทำความดีให้รู้จัก
ความดี ให้ทำในฐานะที่เป็นความดีนี้ดีกว่าที่จะทำเป็นฐานะ
ที่จะได้เงินได้ทองได้อะไรไปเสียอีก ถ้าทำความดีแล้วมันก็จะ
ต้องได้ดี แล้วเงินก็ได้ ก็ได้ตามสมควรแก่เหตุการณ์นั้น แต่ที่
มันได้แน่คือว่าทำดีมันก็ดีทันที ทำชั่วมันก็ชั่วทันที แต่จะได้
เงินหรือไม่มันแล้วแต่เหตุการณ์ นั่นมันอีกเรื่องหนึ่ง เขา
เรียกว่าพลอยได้ ส่วนไอ้ดีหรือชั่วนี้มันเป็นส่วนหนึ่ง มันจริง
แท้ พอทำในสิ่งที่ดีมันก็ดี ทำสิ่งที่ชั่วมันก็ชั่ว จะได้เงินไม่ได้
เงินมันอีกเรื่องหนึ่ง ถ้าทำดีได้เงินก็เงินดี ทำชั่วได้เงินก็เงิน
ชั่ว เอามาทำให้ชั่วมากขึ้นอีก

นี่ปัญหาเรื่องตายแล้วเกิดหรือไม่ ขอให้เข้าใจไว้อย่าง
นี้ ให้ทำไว้ ให้ประพฤติมีหลักไว้อย่างไร เราจะเกิดอีกแล้ว
จะเกิดดี ก็ประพฤติทำความดี ดีๆ ๆ เข้าไว้เรื่อยไป หมด

ปัญหาไปเรื่องหนึ่ง ถ้าว่าทำดีนี้มันมากจนถึงกับว่ารู้ธรรมะ
ลึกซึ้งๆ จนรู้ว่าไม่มีตัวเรา มีแต่ไอ้ธรรมชาติ นี่ก็หมดตัวเรา
หมดปัญหาที่นี้ ไม่มีปัญหาเรื่องเกิดอีก นี่คือตัวพุทธศาสนา
ที่สูงสุด ถ้าใครสนใจก็ศึกษาต่อไป ศึกษาไปเรื่อยๆ จนจิตใจ
มันฉลาดสว่างไสวแจ่มแจ้ง รู้ความที่ไม่มีตัวมันนั่นแหละ
มันละเอียดมาก ถ้าถึงนั้นแล้วมันก็หมดปัญหาเรื่องตายเกิด
เดี๋ยวนี้มันยังไม่หมดปัญหา ยังมีปัญหาก็ทำไว้ในทางดีให้เกิด
ดี ให้พืชดี ให้มีพืชพันธุ์ที่ดีไว้

เฮ้อ, ใครมีปัญหอะไรอีก

นักศึกษา : สวรรค์-นรก มีจริงไหมครับ

พุทธทาสภิกขุ :

ไม่มีแล้วเอามาจากไหนมาพูดล่ะ เขาจะถามอย่างนี้ก่อน เขาพูดเรื่องนรกสวรรค์กันมาแล้วตั้งแต่ก่อนพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้านี้สองพันสามพันปีเลยนะ ไอ้สวรรค์นั้นเขาพูดกันมาก่อนนั้นนาน คำพูดนั้นมีอยู่แล้ว แต่ว่าคำพูดนี้มีหลายความหมาย หลายความหมาย นี้รู้กันไว้เสียด้วยทุกคนว่า คำพูดคำหนึ่งนะมีหลายความหมายหลายระดับ โดยเฉพาะในทางศาสนาแล้วก็มีหลายระดับ อย่างเดียวกับเรื่องพระศรีอารีย์เมื่อตะกี้

ภาษาชาวบ้านตามธรรมดา นรกมีสวรรค์มี แล้วก็ เป็นเรื่องต่อตายแล้วทั้งนั้น นรกสวรรค์อย่างต่อตายแล้ว มันสำหรับไอ้ความหมายอย่างนี้ ก็อย่างเดียวกับเรื่องพระศรีอารีย์ เรายังไม่ถึงก็ยังไม่มีปัญหา

มันมีนรกสวรรค์ที่จริงกว่านั้น เมื่อใดร้อนใจเมื่อนั้น เป็นนรก เมื่อใดสบายใจเมื่อนั้นเป็นสวรรค์ นี่มันจริงกว่า แล้วก็รู้สึกได้ เมื่อใดเราร้อนใจเหมือนกับไฟเผาเรียกว่ามีนรก เมื่อใดเย็นอกเย็นใจ สบายดี เป็นที่พอใจตัวเอง ก็เรียกว่าสวรรค์ นี่จริงกว่า จริงกว่าต่อตายแล้ว เพราะมันรู้สึกได้ด้วยจิตใจนี้ ฉะนั้นอย่าทำสิ่งที่ให้ร้อนใจมันจะเป็นนรก ทำแต่สิ่งที่สบายใจจะได้เป็นสวรรค์

ที่เขาพูดไว้ให้มันหลายๆ อย่างนี้ก็เพราะว่ามันมีคนหลายชนิดหลายระดับ ไอ้คนที่ไม่เข้าใจอย่างนี้ก็ไปเข้าใจอย่างนั้นได้ เขาจะได้ทำดี ขยันทำดี ไม่ตกนรก แล้วก็ไปสวรรค์ แต่แล้วคนฉลาดกว่านั้น จะหลีกนรกกันที่นี่ มีสวรรค์กันเดี๋ยวนี้มันก็ทำได้ ทำแต่สิ่งที่ดีที่ทำให้ยกมือไหว้ตัวเองได้ นั่นแหละคือสวรรค์

ถ้าจะพูดให้อย่างพระพุทธเจ้าตรัส มันยังชัดกว่านี้ ตัวที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มันทำไปในทางผิดแล้วมันร้อนร้อนทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจนั้นเรียกว่า นรกแท้จริง นี่ถ้ามันทำถูกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีความสบาย เป็นที่พอใจ สุขใจนั้นคือ สวรรค์ที่แท้จริง

ฉะนั้นระวังตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่าให้มันนำเอา ความร้อนเข้ามา ก็ไม่ตกนรก จัดแจงให้มันมีแต่น้ำความ พอใจ สบายใจเข้ามาก็เป็นสวรรค์ แต่อย่าลืมน้ำว่าพระพุทธเจ้า ท่านไม่ได้ต้องการให้หยุดอยู่เพียงสวรรค์หรอก เพราะสวรรค์ มันก็เปลี่ยนแปลง ต้องการให้ขึ้นไปให้พ้นสวรรค์ไปเสียอีก ให้ถึงความไม่เปลี่ยนแปลง คือนิพพาน ให้จิตปกติอยู่เหนืออนรกเหนือสวรรค์ นี่เขาเรียกหลุดพ้นเป็นนิพพาน นี่พระพุทธเจ้า ท่านสอนอย่างนี้

ก่อนนี้เขาสอนเพียงว่าอย่าตกนรกแล้วก็อยู่ในสวรรค์ นี่พระพุทธเจ้าท่านมาชี้ว่า ถ้ายังต้องการมากกว่านั้น ดีกว่านั้นก็ถือว่ามันพ้นสวรรค์ขึ้นไปอีก ไม่ตกทั้งนรกไม่มีทั้งสวรรค์ จิตใจมันก็ไม่ถูกทำให้ติดพันอยู่ในสิ่งใด ไม่ติดพันอยู่ในสิ่งใด ก็เรียกว่า วิมุตติ - หลุดพ้น อย่างนี้เป็นนิพพาน คือเย็นจริงๆ

สวรรค์ไม่ใช่มันเย็นจริงๆ นรกมันร้อน ฟังง่ายแล้ว แต่สวรรค์มันก็มีไฟอีกชนิดหนึ่ง ไฟเปียกๆ อยู่ในนั้นมันเป็น ความร้อนอีกชนิดหนึ่ง คือไม่เย็นสนิท ไม่ดับทุกข์แท้ เพราะว่ามันต้องไปเอรีดอรร้อยกับเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็น ของร้อนแบบนั้น ฉะนั้นเรื่องนรกสวรรค์จึงไม่เป็นปัญหา

สำหรับพุทธบริษัท เพราะพุทธบริษัทเขาต้องการจะขึ้นไปอีก
ชั้นหนึ่ง ให้ไปถึงความหยุด ความหลุดพ้น ความเย็นแท้จริง
ไม่ต้องไปหลงในรสอร่อย แม้ชนิดที่เป็นสวรรค์ มันก็เป็น
กามารมณ์ทั้งนั้น

เดี๋ยวนี้คนเราในโลกนี้เวลานี้ก็ติดอยู่ที่ส่วนนี้ แล้วไปๆ
มาๆ มันก็กลายเป็นไอ้รอกอยู่ในสวรรค์ เสวยสวรรค์ เสพ
สวรรค์จนเป็นนรกไม่ทันรู้ตัวอยู่ในนั้น เรื่องของกามารมณ์
มันเป็นอย่างนั้น ส่วนศีลธรรมนั้นเขามีไว้ เขาไม่เลิก นรก
สวรรค์มันมีให้คนกลัวบาป แล้วก็ทำบุญ แล้วก็อยู่กับเป็น
ผาสุกในโลกนี้ ที่นี้ส่วนบุคคลก็อย่าให้มีความร้อนใจอะไรเลย
ในเรื่องของโลกๆ นี้ แต่ถ้าต้องการให้ดีกว่านั้นให้หลุดพ้นไป
เสีย ก็ไม่ต้องเกาะเกี่ยวในสิ่งใด ไม่เกาะเกี่ยวในสวรรค์

คำว่าสวรรค์นั้นแปลว่าอะไร ใครทราบ? สวรรค์แปล
ว่าที่เกาะเกี่ยว สวรรค์ไอ้คำนี้ในภาษาไทย ‘สวรรค์’ หรือ
สวรฺค ในภาษาสันสกฤต หรือว่า *สคฺค* ในภาษาบาลีนี้คำ
เดียวกัน แปลว่า ‘ที่เกาะเกี่ยว’ คำนี้แปลว่าเกี่ยว เกาะเกี่ยว
มันสนุก เกาะเกี่ยว มันสู้ไม่เกาะเกี่ยวไม่ได้ เหมือนกับว่าเรา
กินของขมอยู่เรื่อยมันก็ไม่ไหว กินของหวานอยู่เรื่อยมันก็

ไม่ไหว เวลาที่ไม่ขมไม่หวานมันสบายกว่า จำคำเปรียบนี้
แม้เรื่องกามารมณ์จะเป็นเรื่องมีรสอร่อย มีอะไรก็ตามเหลือ
ให้เกาะเกี่ยวอยู่ที่นั่นตลอดเวลา มันก็ทนไม่ไหว เดียวมันก็
ปลิกตัวออกมา นั่งพักผ่อน

ฉะนั้นธรรมชาติที่แท้มันจึงไม่ได้สอนให้ไปเกาะเกี่ยวอยู่ที่
สวรรค์ แต่ในขั้นต้นก็ให้หลีกนรกมาสู่สวรรค์ พอเป็นที่รู้จัก
พอสมควรแล้วก็ขึ้นไปให้พ้นที่สวรรค์ก็ไปสู่ที่ว่าง ที่ไม่เกาะ
เกี่ยว ที่เป็นอิสระ ที่จิตมันก็เยือกเย็นโดยแท้จริง นี่ก็เรียก
ว่านิพพาน นรก สวรรค์ แล้วก็นิพพาน

ไอ้รูปนั้นนะ ที่รูปที่เป็นการ์ตูนล่อนั้นมันพ้นแล้วไว้ว
พ้นแล้วไว้ว แล้วก็ขึ้นพ้นโบสถ์ พ้นเจดีย์ พ้นสวรรค์ พ้นวิมาน
อะไรหมด รูปนั้นก็เขย่นลื้อ เดียวนี้พ้นแล้วไว้ว Free is Now
นะ มันก็เป็นเพียงเมฆแค่นั้นไม่ใช่คนจริง นั่นมันเมฆไม่ใช่
คนจริง ถ้าเรารู้ว่าไอ้เรานี้ก็ไม่ใช่คนจริง มันส่วนประกอบ
ของรูปธรรม นามธรรมตามธรรมชาติ ไร้ตัวตนก็เหมือนกับ
เมฆ แต่มันก็ลอยขึ้นไปได้ ลอยขึ้นไปได้ ลอยขึ้นไปได้ จนพ้น
ไอ้สิ่งที่จะบีบคั้น นี่มนุษย์ก็ควรจะเป็นอย่างนั้นถ้าฉลาดๆ ๑
เรื่อยๆ ไป เรื่อยไปมันจะพ้น พ้นสิ่งรบกวนบีบคั้นอะไรต่างๆ

Free is NOW!

OH
Boundless
JOY
to find
at last
there is
NO
HAPPINESS
in
this world

By the author
of the book
"The Art of Happiness"

เรียกว่าหลุดพ้น

ฉะนั้นเรื่องอาชีพรักกับทำมาหากินนี้มันเป็นเรื่องของร่างกาย หรือให้ชีวิตอยู่ได้ ถ้าชีวิตอยู่ได้แล้วก็อย่าให้มีความทุกข์ทรมาน ต้องการมีธรรมะสำหรับไม่ให้ชีวิตนี้เป็นทุกข์ทรมาน ให้จิตใจมันไม่ถูกผูกพันด้วยสิ่งใด ก็เรียกว่าจิตใจมันหลุดพ้น นั่นแหละดีที่สุดสำหรับมนุษย์

เมื่อตะกี๋ทางนี้ถาม ถามทีแรกไม่ได้ตอบ อะไรดีที่สุด สิ่งนี้คือสิ่งที่ดีที่สุด คือการหลุดพ้นจากปัญหา จากสิ่งรบกวนจากการเกาะเกี่ยวทั้งหลาย คือสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ตามหลักของพระศาสนา

ถ้าดีนี่ต้องเกาะเกี่ยวผูกพัน เต็มไปด้วยสิ่งรบกวนปัญหาต่างๆ ก็ยังไม่ดีที่สุด เป็นดิธรรมดา ถ้าดีที่สุดก็คือว่าเหนือดีขึ้นไปอีก เขาไม่เรียกว่าดี แต่เราก็ต้องเรียกว่าดีที่สุด เพราะไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไร พูดว่าเหนือดี พันดี ไม่มีใครต้องการหรอก ต้องโฆษณาชวนเชื่อไว้หน่อยว่าดีที่สุด ว่านิพพานดีที่สุด แต่ที่จริงมันไม่ใช่ดีหรอก มันพ้นไปจากดี

เฮ้อ, ใครมีปัญหาอะไรอีก

นักศึกษา : ท่านอาจารย์ครับ ตามประวัติ
 ของพระโมคคัลลานะ เขากล่าวว่า พระโมคคัลลานะ
 สามารถล่องหนหายตัวได้ เพราะฉะนั้นตามหลัก
 ทางชีววิทยาของครุฑ ผมคิดว่าคนเราจะหายตัวได้เช่นกัน
 ท่านอาจารย์คิดว่าเป็นอย่างนั้นได้ไหมครับ

พุทธทาสภิกขุ :

ทำไมต้องอ้างพระโมคคัลลานะ ทำไมต้องอ้างพระ
 โมคคัลลานะ มันก็ต้องควรจะเป็นหลักทั่วไป พระอรหันต์
 องค์ไหนที่มีฤทธิ์นะ เอาว่าที่มีฤทธิ์ก็แล้วกัน ต้องล่องหน
 หายตัวได้ มันเป็นวิชาสูงสุดอันหนึ่งเขาเรียกว่า ‘อิทธิวิ
 ณะ - ล่องหนหายตัวได้’

เออ, เดี่ยวก่อน ถามว่าอย่างไร ถามว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้
 ได้ใช่ไหม ถามอย่างนั้นก่อนยังไม่ได้ถามว่าสิ่งนี้ดีที่สุดไหม
 มันควรจะเป็นไปได้

นี่ถ้ากล่าวตามพระคัมภีร์ ที่มีอยู่ในพระคัมภีร์พระ
ไตรปิฎกมันก็มี วิธีฝึกจนให้หายตัวได้ ล่องหนหายตัวได้ ทะลุ
ฝากำแพงไปได้หรืออะไรพวกนี้ก็มี แต่ก็ต้องมีการฝึกพิเศษ
เฉพาะอย่างนั้น แล้วก็เป็นไปได้ อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้คน
เห็นว่าเรามันหายตัวไปได้ อย่างน้อยที่สุด มันมีจิตสูง บังคับ
ให้คนอื่นเห็นว่าเราทะลุกำแพงไปได้ มันเป็นเรื่องที่ทำได้ แต่
ท่านไม่ได้สอนให้ทำ เพราะว่าแม้ว่าจะล่องหนหายตัวได้อย่าง
นั้นแล้วมันก็ยังต้องตายไข้ไหม มันยังต้องกินข้าว มันยังต้อง
ทำอะไรทุกอย่างเหมือนคนอื่นอยู่ มันจะใช้ประโยชน์จากไอ้
การล่องหนหายตัวได้นี้เอาเปรียบผู้อื่นนะ มันก็เป็นไปในรูป
นั้น ฉะนั้นท่านจึงไม่สอนให้ยึดไอ้สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ควรจะทำ
นี่เขาเรียกว่าล่องหนหายตัวได้ตามความหมายธรรมดา
ภาษาธรรมดา ไม่มีใครเห็น ไปที่ไหนก็ได้ มันก็ได้นี้ แล้วจะได้
ประโยชน์อะไร นอกจากว่าจะเอาเปรียบผู้อื่น หรือว่าจะหลบ
หนีศัตรูได้ แต่ถ้าไปเอาเปรียบผู้อื่นมันก็ทำบาป การล่องหน
หายตัวกลายเป็นเครื่องมือสำหรับทำบาป อย่างนี้มันก็ไม่ไหว
จะว่าสำหรับพันทุกซ์มันก็พันไม่ได้ คนที่ล่องหนหายตัวได้มัน
ก็ยังมิกิเลส มันก็เลยมีความทุกซ์ต่อกิเลส นี่เรียกว่าล่องหน

หายตัวตามภาษาพูดตามธรรมดา มีอย่างนี้ เป็นไปได้ แล้ว
ก็รู้กันก่อนพระพุทธเจ้าตรัสรู้ก็มี

อ้าว, ที่นี้อยากจะพูดว่ามันมีความหมายที่ดีกว่านั้น สูง
กว่านั้น ล่องหนหายตัวได้นี้ ก็คือพระอรหันต์ประเภทที่เรียก
ว่าหมดตัวตน มีความหมายในทางที่พระอรหันต์นี้ท่านหมด
ความรู้สึกว่ามีตัวมีตน มีตัวมีตนนั้นแหละคือหายไปหมด คือ
ตัวตนมันหายไปหมด มันไม่มีตัวตน มันเป็นล่องหนหายไป
หมดโดยไม่มีตัวตนสำหรับจะเกิดจะแก่จะเจ็บจะตาย จะเป็น
ทุกข์ ท่านสลัดความยึดถือว่าตัวกู่ว่าของกู ว่าตัวตนว่าของ
ตน นี้ออกไปหมด มันเลยไม่มีตัวตน มันหายไปหมด ตัวตน
มันหายไปหมด นี้อย่างนี้เป็นพระอรหันต์แท้ ในความหมาย
ของพระอรหันต์แท้

ส่วนข้อที่ว่าพระอรหันต์บางองค์จะมีฤทธิ์หายตัวได้
อย่างแบบที่แรกที่เขาวานั้นก็มีเหมือนกัน นั้นไม่ใช่เรื่องของ
พระอรหันต์ ถ้าพระอรหันต์จะหายตัวหายตน หมดตัวหมด
ตนนั้นนะไม่มีทุกข์ ไม่มีตัวตนสำหรับจะเป็นทุกข์ นี้เรียก
หายตัวหายตน ล่องหนหายตนได้ ก็เป็นสิ่งที่ เป็นธรรมะใน
พุทธศาสนาถ้าหมดตัวหมดตนอย่างนี้

ทีนี้เรื่องทางวัตถุแท้ๆ ก็ยังมีคนพูด ยังเคยอ่านหนังสือ พบ ได้ยินคนพูดก็มี ที่เขาว่าจะทำให้ตัวหายไปอย่างวิชาวัตถุ ล้วนๆ วิชาทางฟิสิกส์ล้วนๆ นี้ ก็จะแยกส่วนประกอบคนเรา นี้ที่เป็นสสารให้กลายเป็นพลังงานไป แล้วก็ส่งไปที่โลกไหน แล้วก็ไปคุมกันใหม่ที่โน่น ก็จะสร้างเครื่องมือวิทยาศาสตร์กัน ใหม่ ที่แยกไอ้สสารทั้งหลายนี้ให้เป็นพลังงานส่งไปที่อเมริกา คุมกันใหม่แป็บเดียวเป็นตัวเราขึ้นมาอีก พริบตาเดียวเราก็ ไปโผล่ที่อเมริกาได้ เขาก็คิดนะ คิดแล้วเขาอาจจะทำได้ก็ได้ แต่มันอีกนานก็ได้ นี่ก็เป็นเรื่องหนึ่ง เรื่องวัตถุล้วนๆ

แต่ถ้าเรื่องในคัมภีร์มันเรื่องจิตใจ อบรมจิตใจสูง จนแสดงให้คนอื่นเห็นว่าเราหายตัวได้ล่องหนได้นั้นก็เป็น อีกเรื่องหนึ่ง แต่ก็ยังไม่ดี ต้องเป็นเรื่องของพระอรหันต์ที่ สมบูรณ์ คือให้ไม่มีตัวเลย ไม่มีตัวเลย หมดตัวไปเลย หมดตัว ตน ไม่เกิดไม่แก่ไม่เจ็บไม่ตาย นี่มันชั้นยอดเป็นอย่างนี้

ฉะนั้นก็ยอมรับว่ามีได้ แล้วก็มียู่เป็นทั้ง ๓ ชั้นอย่าง นี้ก็ได้ ในอนาคตก็อาจจะหายตนหายตัวกันทางวัตถุอย่างนี้ ก็ได้

อ้าว, ใครมีปัญหาอะไรอีก

นักศึกษา : กราบเรียนท่านอาจารย์ จิตประภัสสร
กับจิตของพระอรหันต์นั้นแตกต่างกันอย่างไรครับ

พุทธทาสภิกขุ :

นี้ถามปัญหาสูงขนาดนี้เขี้ยวเหรอ ไปเรียนมาแต่ไหน
ไปอ่านมาแต่ไหนนะ ก็เรียกว่าสนใจกันสูงมาก นี่มันเป็นเรื่อง
ที่ระดับสูง ความรู้ทางพุทธศาสนา

จิตเดิมแท้เป็นประภัสสร ถ้าจิตประภัสสรนั้นยังกลับ
เศร้าหมองได้เมื่อมีกิเลสมา เหมือนอย่างเรานี่ บางเวลาจิต
ประภัสสรไม่มีกิเลส บางเวลามีกิเลส สุขุมความประภัสสร
อย่างนี้จิตประภัสสรเป็นจิตเดิมๆ เดิมๆ ถ้ามันเดิมแท้ก็คือ ยัง
ไม่มีกิเลส ฉะนั้นประภัสสรก็ไม่มีกิเลส ก็ถือว่าจิตประภัสสร
เป็นจิตเดิม ไม่มีกิเลส แล้วก็สบายเหมือนกัน ที่นี้จิตพระ
อรหันต์นั้นท่านเป็นจิตที่อบรมจิตนี้ จิตประภัสสรจิตเดิมนี่
ให้ตีไปกว่านั้น ให้ตีไปกว่านั้น ให้ตีไปกว่านั้นจนไม่มีโอกาส

ที่จะกลับเศร้ามองได้ คือกิเลสไม่สามารถจะเข้าไปทำลาย
ความประภัสสรได้ มันก็เป็นประภัสสรอีกชนิดหนึ่ง เป็น
ประภัสสรชนิดที่กิเลสจะครอบงำให้เศร้ามองไม่ได้ นี่เป็น
ประภัสสรอย่างพระอรหันต์ ไม่ใช่อย่างเดียวกันกับประภัสสร
ตามธรรมดา ยังมีเวลาที่กิเลสเข้าไปสวมได้ เป็นไม่ประภัสสร
ไป ถ้าอบรมจิตจนถึงกับขนาดหลุดพ้นเป็นพระอรหันต์แล้ว
ก็มีลักษณะที่ไม่เศร้ามองอีกต่อไป ถือว่าเป็นประภัสสร
ตายตัวก็ได้

แต่คำว่าประภัสสรนี้ตามความหมายของเขาโดยแท้
นั้น คือมันยังกลับเศร้ามองได้ นี่เราจะอบรมนี้จนกลับ
เศร้ามองไม่ได้ ก็มันก็เลยกลายเป็นจิตหลุดพ้นไป เขาไม่
ได้เรียกว่าจิตประภัสสร จิตของชั้นพระอรหันต์ไม่เรียกว่า
จิตประภัสสร แต่เดี๋ยวนี้เราจะพูดโดยลัดอีกก็เราก็พูดได้ว่า
ประภัสสรที่ตายตัวก็ได้เหมือนกัน

นักศึกษาศึกษา : (เรื่องนิกายเซนกับประภัสสรตายตัว) *

พุทธทาสภิกขุ :

นี่มันเป็นเรื่องของนิกายเซน จะเกณฑ์ให้ตอบแทนพวกเซนอย่างนั้นหรือ มันก็เป็นการถูกเกณฑ์ให้ตอบแทนคนอื่น ก็ได้เหมือนกัน ก็เข้าใจว่าเขาหมายถึงจิตประภัสสร แล้วก็อบรมตามวิธีของเซนจนเป็นประภัสสรตายตัว กลับไปเศร้าหมองอีกไม่ได้ ก็มันจะเรียกว่าวิมุตติ แต่เขาไม่เรียกว่าวิมุตตินี้ เขาเรียกให้มันง่ายเข้าว่า ให้มันเดิมอย่างตายตัวก็แล้วกัน เมื่อก่อนนี้มันเตี้ยเดิม เตี้ยไม่เดิม เตี้ยเดิม เตี้ยไม่เดิม วิธีอย่างเซนก็ทำๆ ๆ ทำไปจนมันเดิม ตายตัวก็แล้วกัน ก็เป็นความหมายเดียวกันกับประภัสสรที่ตายตัว เตี้ยนี้เราจะพูดว่า ‘ว่าง’ จิตที่ว่างตายตัวไปเลย ไม่ใช่ว่างๆ วุ่นๆ ว่างๆ วุ่นๆ อย่างคนธรรมดา

เฮ้อ, มีอะไรอีก

* เสียงไม่ชัด (นาฬิกาที่ 1:08:55-1:09:01)

นักศึกษา : (เรื่องอนาคตตั้งสัญญา) *

พุทธทาสภิกขุ :

คำว่า อนาคตตั้งสัญญา คือว่ารู้อนาคต ญาณรู้อนาคต
อะ-นา-คะ-ตะ-อัง-สะ-ญาณ รู้ส่วนซึ่งเป็นอนาคต ถ้าพูด
อย่างภาษาธรรมะแท้มันก็อย่างหนึ่ง ภาษาชาวบ้านก็อย่าง
หนึ่ง พูดภาษาชาวบ้านรู้อนาคตและทำนายทายทักสิ่งที่มัน
จะเกิดขึ้นอย่างนั้นอย่างนี้ คล้ายๆ กับตาทิพย์ เป็นเรื่องโลกๆ
ไปนั่นนะ ทำนายเหตุการณ์ในโลกได้ แต่ถ้าเป็นความหมาย
ทางธรรมะแท้ๆ เขาไม่ได้มุ่งหมายอย่างนั้น มุ่งหมายว่าแม่
อนาคตมันก็อย่างเดียวกัน ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา
อย่างเดียวกัน

ขึ้นชื่อว่าสังขารแม่ในอนาคตมันก็ไม่เที่ยง เป็นทุกข์
เป็นอนัตตาอย่างเดียวกับที่นี้เวลานี้ หรือที่แล้วมา มัน

* เสียงไม่ชัด (นาที่ที่ 1:10:08-1:10:37)

จึงแน่ใจลงไปว่าไม่มีอะไรที่ควรยึดถือ ไม่ต้องเป็นห่วงว่า
ในอนาคตมันจะเป็นของดีของเที่ยงขึ้นมาได้ อย่างนี้เป็น
อนาคตตั้งสญฺญาณแท้ตามแบบธรรมะ ส่วนแบบเห็นอนาคต
เพื่อทำนายเหตุการณ์นั้นมันก็เป็นเรื่องนอกธรรมะ

นักศึกษาศึกษา : (ประโยชน์ของอนาคตตั้งสัญญา) *

พุทธทาสภิกขุ :

มันไม่มีความหมายอย่างนั้น อนาคตตั้งสัญญาที่เป็น
 ธรรมดาแท้ อนาคตตั้งสัญญาอย่างความหมายไม่ใช่ธรรมดา
 ไม่ใช่ธรรมดาแท้ เป็นเรื่องโลกๆ อย่างเดียวกับที่เราเรียน
 ประวัติศาสตร์ให้มากเข้า เราพอจะคาดคะเนเหตุการณ์ใน
 อนาคตอย่างนี้ก็เรียกอนาคตตั้งสัญญาเหมือนกัน ทำนายได้
 มาก มีส่วนถูกมาก ทีนี้ถ้าว่าทีหนึ่งสูงขึ้นไปมันก็อบรมจิต
 อบรมจิตให้พอที่จะคาดคะเนหรือมองอะไรได้มากไปกว่า
 นั้นอีก ก็ดีไปกว่านั้นอีก แต่ก็ไม่ได้ดับทุกข์หรือ อนาคตตั้ง
 สัญญาแบบนี้ไม่ได้ดับทุกข์ อนาคตตั้งสัญญาที่จะดับทุกข์มัน
 ก็ต้องเห็นไอ้ที่ว่าสังขารเป็นอย่างนี้ ประจวบแต่อย่างนั้น ไม่มี
 ตัวตน อดีตก็ดี ปัจจุบันก็ดี อนาคตก็ดี ก็เลยหมดห่วง

* เสียงไม่ชัด (นาที่ที่ 1:12:00-1:12:16)

ไม่หวังว่าที่ส่วนไหนมันจะเป็นตัวต้นที่จะยึดถือได้ อย่างนี้เป็น
เป็นธรรมชาติแท้ ก็มีตั้งหลายระดับนะ *อนาคตังสญาณ*นี้หลาย
ระดับ อย่างที่เราจะทำกันง่ายๆ เรียนประวัติศาสตร์นี่ก็เพื่อ
รู้อนาคต ก็*อนาคตังสญาณ*แบบหนึ่งแล้ว แบบที่เขาจะใช้
อำนาจจิตมองเหตุการณ์อนาคตมันก็อีกแบบหนึ่ง แต่ถ้า
ธรรมชาติแท้ก็จะแน่ มองเห็นแน่ลงไปว่ามันจะต้องเป็นอย่างนี้
เอง สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาในกาลอัน
ยึดยาวออกไปในอนาคต เขาก็เลยไม่หวังว่าจะไปรอเอาอะไร
ที่จะเที่ยงแท้ หรือเป็นอัตตา ก็ปิดทิ้งไปหมดสำหรับที่จะไม่
ยึดถือ *อนาคตังสญาณ*แบบนี้เป็นแบบธรรมชาติที่มีประโยชน์
อย่างธรรมชาติ

นักศึกษา : (การอนุโมทนาส่วนบุญของผู้อื่น) *

พุทธทาสภิกขุ :

อนุโมทนาส่วนบุญของผู้อื่น ถามอย่างนั้นใช่ไหม ?
 อนุโมทนาส่วนบุญของผู้อื่น นั้นมันก็เนื่องกันแหละ เนื่องไป
 ด้วยเมตตา มันเป็นรูปมูทิตา เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
 ๔ คำนั้น ถ้าอนุโมทนาส่วนบุญแล้วมันก็มีลักษณะเป็นมูทิตา
 แต่ก็ไม่พ้นจากที่จะต้องมิเมตตารวมอยู่ด้วย ถ้าไม่มีความ
 เมตตาคือความเป็นมิตรแล้วมันก็ไม่อยากจะมูทิตา คือยินดี
 ด้วย ความหมายของการอนุโมทนานี้มันเป็นมูทิตา ก็เป็น
 เรื่องของการไม่เห็นแก่ตัวเองเหมือนกันแหละ ถ้าเราเห็นแก่
 ตัวเองแล้วเราก็ไม่อยากจะยินดีด้วยผู้อื่น ไม่มีมูทิตา ฉะนั้น
 ถ้าจะเอาอย่างศีลธรรมมันก็มีเมตตา ยินดีด้วยผู้อื่น ให้มันมี
 แต่ความเป็นมิตรในโลกนี้ เรื่องนี้เป็นเรื่องศีลธรรมคือพูดกัน
 อย่างมีตัวตน เรามีตัวตนเป็นเพื่อน เป็นเรา เป็นอะไรต่างๆ

* เสียงไม่ชัด (นาทิตี 1:14:30-1:14:49)

เป็นเพื่อนสัตว์มีชีวิตด้วยกัน ก็ตั้งจิตชนิดที่เรียกว่าหวังดีต่อกัน หวังดีต่อกันเรื่อยไป มันมีเมตตาเจืออยู่บ้าง มันจึงจะมุทิตาไปได้ ฉะนั้นถ้ามีเมตตาเป็นพื้นฐานแล้วก็จะพอ คุณจะพอให้คิดไป ให้รู้สึกไปในทำนองว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น นั่นบทธสรุปอยู่ที่นั่น

ช่วยจำกันได้ทุกคน ถ้าอยากจะมีธรรมะให้ง่าย ก็ถือหลักว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน ทั้งหมดทั้งสิ้น สร้างรากฐานอันนี้ลงในใจแล้วจะมีธรรมะขึ้นมาพรั่งพรูทีเดียว จะรักผู้อื่น จะยินดีผู้อื่น จะไม่เกิดความปลอดภัย ความโกรธ ความหลง จะไม่อะไรหลายๆ อย่างแหละ ซึ่งเป็นธรรมะทั้งนั้น ฉะนั้นทุกๆ วัน ทุกๆ คืนนึกถึงข้อนี้ไว้สักครั้งหนึ่งเป็นอย่างน้อย สัตว์ทั้งหลายคือที่มีชีวิตทั้งหลาย สัตว์เดรัจฉานด้วยก็ได้ ต้นไม้ด้วยก็ได้ บรรดาที่มันมีชีวิตมันก็เป็นเพื่อนทุกข์ เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น แล้วมันจะค่อยๆ มีธรรมะงอกงามขึ้นบนนั้น จะไม่เห็นแก่ตัว จะค่อยๆ มีจิตใจกว้างขวาง จะเมตตากรุณาจนกระทั่งว่าเราก็จะต้องหลุดพ้นไปด้วยกัน หลุดพ้นจากความทุกข์ไปด้วยกัน

เฮ้อ, มีปัญหาอะไรอีก

นักศึกษาศึกษา : (สิ่งแทรกแซงขณะภาวนา) *

พุทธทาสภิกขุ :

นี่เป็นปัญหาเรื่องทำสมาธิแล้ว เป็นปัญหาเรื่องการ
ทำสมาธิ ทำไม่สำเร็จ มีอะไรแทรกแซง มันก็ต้องให้มันแน
ลงไปว่าเรากำลังทำอย่างไร ทำอยู่ในขั้นไหน ถ้ากำหนด
ลมหายใจก็กำหนดให้มันแรงเข้าๆ แรงเข้าจนให้มันกลบอัน
อื่นหมด ถ้าเราจะภาวนา ภาวนาด้วยเสียง ภาวนาก็ภาวนา
ให้มันแรงขึ้นๆ ให้มันกลบสิ่งอื่นหมด อย่าเอาไปรวมกันมัน
ยุ่ง ถ้ากำหนดลมหายใจก็กำหนดเสียงซู่ซ่า ซู่ซ่านั้นก็แล้วกัน
มันจะกันเสียงอื่น กันอันอื่นได้ พอชินเข้า แม้จะหายใจไม่มี
เสียง มันก็ยังกำหนดได้เรื่องเข้าเรื่องออก เรื่องเข้าเรื่องออก
ที่ประณีต ประณีต ประณีต ประณีต ไปทำแบบนั้น ไปแยก
กัน อย่าให้มันมาปนกัน นี่จะกำหนดลมหายใจก็จะกำหนด

* เสียงไม่ชัด (นาฬิกที่ 1:18:10-1:18:49)

จะภาวนาปากก็จะว่านั่นมันยุ่ง มันยุ่ง ให้แยกกันเสีย

เธอกำหนดแต่การทำภาวนาก็ได้ เช่นว่าพุทโธ พุทโธ
เข้าออก เข้าออก พุทโธ ถ้าจะไม่พุทโธก็เข้าออก เข้าออก เข้า
ออก อย่างนี้ง่ายกว่า ไ้พุทโธ พุทโธ เดียวก็ต้องทิ้ง ทิ้งเหลือ
แต่เข้าออก เข้าออก เข้าออก แล้วก็ประณีตเข้า ประณีตเข้า
ประณีตเข้า นี่เป็นเรื่องทำสมาธิล้วน มันต้องมีปัญหากันเมื่อ
ทำแล้วก็แก้กันเมื่อทำ

ปัญหาทางวิชาทางทฤษฎีมีอะไรอีก มีปัญหาอย่างไร
อีก อีก ๓ นาทีหมดเวลา

นักศึกษา : (การเห็นภาพในขณะภาวนา) *

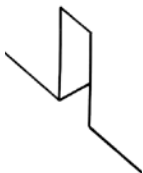
พุทธทาสภิกขุ :

แล้วเราสบายหรือเปล่า แล้วเราสบายหรือเปล่า ถ้าเราสบายก็พอแล้ว เอาที่สบายก็พอแล้ว รักษาความรู้สึกที่สบายไว้ก็แล้วกัน เรื่องเห็นอย่างไรรู้สึกอย่างไรนั้นมันไม่แน่นอนมันเปลี่ยนได้ มันเกิดขึ้นได้ เห็นต่างๆ กันได้ เห็นภาพเห็นเพิบอะไรได้ แต่ถ้าเราสบายอยู่ด้วยการเห็นอะไร รู้สึกอะไร เราก็รักษานั้นไว้ เราสบายก็แล้วกัน มันก็ค่อยเป็นไปเอง ดีขึ้นๆ แล้วค่อยรู้มันเองว่าให้มันประณีตเข้า ระงับเข้า รำงับเข้า การเห็นก็ไม่รบกวน ก็เหลือแต่จิตใจที่สบายก็ได้

เอาละ, พอดีเวลาเก่าแล้ว พรุ่งนี้มาอีกนะ วันนี้เป็นการเริ่มต้น

* เสียงไม่ชัด นาทีกี่ 1.20:54-1:21:11

กินของขมอยู่เรื่อยมันก็ไม่ไหว
กินของหวานอยู่เรื่อยมันก็ไม่ไหว
เวลาที่ไมขมไม่หวานมันสบายกว่า

BA

ธรรมะใกล้มือ

ISBN 978-616-7574-77-6

สมทบการผลิต ๑๐ บาท